

ANADOLU'DA ERKEKLERİN EŞLERİ İÇİN YAPTIKLARI BAZI ADLANDIRMALAR VE BUNLARIN SOSYOKÜLTÜREL BOYUTLARI*

Cengiz GÖKŞEN**

Öz

İnsanlar çevresindeki bütün varlıklara ve nesnelere durumlarına göre adlar vermiştir. Bu adlar içerisinde insanlara verilen adların ayrı bir yeri vardır. İnsan dışındaki varlıkların bir adı varken insanların ad, soyad, lakap, unvandan oluşan bir dizi adı olabilir. Bunun yanında adı anılmak istenmeyen veya sözü daha güzel ve etkili söyleme düşüncesiyle bazı varlıkların adları yerine anlamca daha hoş ve munis başka kelimeler kullanılmaktadır. Bazen de bu durumun tersi görülür. Kişi karşındaki insanlar üzerinde olumsuz etkiler uyandırmak için adını andığı canlı veya cansız varlığı, kulağa pek de hoş gelmeyen bazı kelimelerle adlandırır. Bu durumun tipik bir örneği Anadolu erkeklerinin zaman zaman hanımlarına hitaplarında görülür.

Anadolu insanı hane mahremiyeti konusunda oldukça koruyucu bir yapıya sahiptir. Bu durum daha ilk bakışta geleneksel mimaride kendini gösterir. Evin etrafı yüksekçe bir duvarla çevriliridir. “Hayat” denilen bu kapalı yer dışarıdan görülmez ve ev halkının günlük hayatının geçtiği alandır.

Evini koruma konusunda oldukça hassas olan Türk erkeği, yuvasının yapıcısı kabul ettiği ve evinin direği olarak gördüğü eşini, koruma ve kollama konusunda da oldukça hassastır. Öyle ki eşinin başkalarının gözünde iyi ve güzel görünmesini bile istemez ve bunun için özel bir söylem geliştirir. Anadolu’da erkekler eşlerinin adı yerine kül dökən, çorbacı, kaşık düşmanı, ekmeğe düşman gibi bazıları deyim olan, anlamca pek de hoş olmayan isimler kullanırlar. Bu adların örnekleri Dede Korkut Hikâyeleri’nde de görülür.

Lakaplardan farklı olarak herkesin kendi karısı için hemen hemen aynı kelimeleri kullanarak yaptığı bu adlandırmaların başta İslamiyet öncesi Türk kültüründeki ad verme geleneği olmak üzere çeşitli sosyokültürel boyutları vardır. Bu çalışmada, kadınlarla ilgili olarak yapılan adlandırmaların sosyokültürel boyutları, Türk ad verme geleneği ve inanç eksenli olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: kadınlarla ilgili adlandırmalar, Türk ad bilimi, ad verme, Türk kültürü, Türk erkeği

* Bu makaleye konu olan kelimelerin çoğu Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencileri vasıtasıyla elde edilmiştir.

* Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü , cengizgoksen@osmaniye.edu.tr

SOME NAMINGS FOR THE WOMEN MADE BY THEIR HUSBANDS IN ANATOLIA AND THEIR SOCIO-CULTURAL DIMENSIONS

Abstract

All the human beings has given names the things around them according to their positions. The names that are given to the people take a different place from the other names. Although the ceatures or objects (other than human beings) have only one name, the human beings can take a serial names including a title, a name and a surname or a nickname. Besides if we don't want to mention the name of the person or to be more affectionate, we prefer using other nice and beautiful "words" as the name of them. Sometimes it can be seen opposite of this situation. That is, the speaker uses some insulting words for the things he mentioned to give negative impression to the listener. The typical example of this situation is seen in the naming way of Anatolian husbands to their wives.

Anatolian people has a rather protective structure about the household privacy. This condition shows itself in the traditional architecture at first glance. The house is surrounded by a rather high wall. This isolated area is called "hayat". It isn't visible from the outside and it is the place where family members spend their daily lives.

Turkish men are both quite sensitive about protecting their house and their wives who are thought as the "head of households" of the house by them. They even want their wives not to be seen attractive by the others and for that reason they create special expressions. The men in Anatolia call their wives, with different expressions such as *kül döken*, *çorbacı*, *kaşık düşmanı*, *ekmek düşmanı*..etc. instead of using their own names some of these names are really bad in meaning. The sample of these names has seen in the tales of Dede Korkut.

Unlike the nicknames, everyone gives names to their wives using almost the same words. It has a variety of socio-cultural dimensions meaningly the tradition of giving names in pre-islamic Turkish culture. In this study, socio-cultural dimensions of the designations are made regarding women, and the Turkish tradition of giving name will be explained in belief axis.

Key words: Designations relating to women, the Turkish name of science, naming, Turkish culture, Turkish men.

Giriş

İnsanlar, geçmişten günümüze canlı veya cansız, gerçek veya hayali, soyut veya somut her varlık, nesne, duygu, düşünce ve eşyaya mutlaka bir ad vermiştir.

Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun bu durum dünyadaki bütün toplumlarda aynıdır. Her toplum kendi lisanınca ya başka dillerden almak yoluyla ya da kendi kültürel kaynaklarını kullanarak adlandırmalar yapmaktadır. Bu durum insanların kendi aralarında iletişim kurabilmeleri ve anlaşabilmeleri için ön şartlardan biridir¹. Bu adlar içerisinde kişilere verilen adlar önemli bir yer tutmaktadır.

Kişilere verilen adlar, benzer hususiyetler taşısa da toplumlar, kendi inançlarına, sosyo-kültürel değerlerine ve pratiklerine göre adlar vermektedir. Normal şartlarda, her çocuk, ebeveyni ve ait olduğu toplum için geleceğe ait bir umut, bir dilek, bir çiçektir. Çocuklara verilen adlarda bu durumun yansımaları açık bir şekilde görülür. Çünkü insanların kişilikleriyle adları arasında bir ilişki olduğuna hemen herkes tarafından inanılmaktadır. Adının niteliklerini yansıtan bu tür kişilere adının sahibi veya ismiyle müsemma denir. Bunların yanında, bir adın söylendiği anda insanlar üzerinde oluşturduğu çağrışımlar toplumsal iletişim açısından önemlidir. Normal şartlarda hiçbir aile, rastgele, anlamsız, olumlu çağrışım yapmayan, kendisini ve çocuğunu küçük düşürecek, başkaları üzerinde olumsuz etkiler uyandıracak adları çocuğuna vermez. Bunun en somut örneği Yezid adında görülür.

İnsanların kendi kültürel değerlerine uygun olarak kişilere verdikleri adlardan ad verme gelenekleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla adlar toplumdaki yaşam biçimini, düşünce tarzını, sosyal yapıyı yansıtır ve toplumun aynası sayılırlar². Türk milletinin de kendine has bir ad verme geleneği vardır. Türkler, çocuklara doğumlarından yetişkinliklerine kadar birçok adlar verirler. Bu adlar, en genel haliyle göbek adı, gerçek ad ve lakaplardan oluşur. Bunların yanında, bazı özelliklerinden hareketle kişi ve gruplarla ilgili çeşitli adlandırmalar da yapılmaktadır.

Anadolu'da erkekler kendi aralarında veya erkeklerin çoğunlukta olduğu ortamlarda konuşurken genellikle eşlerinin adını anmazlar. Ayrıca günlük hayatlarında ve aile içinde eşlerinin adları yerine olumlu veya olumsuz çağrışımları olan adlandırmalarda bulunurlar. Bunun yanında toplumumuzda eşinin adını başka erkeklerin yanında söyleyen veya eşini başka erkeklerin yanında öven erkeğe de hoş bakılmaz. Bu yüzden, daha çok evliliğinin üzerinden bir süre geçmiş erkekler eşinin adını söylemek yerine *bizim avrat*³, *bizimki*⁴, *çavuş*⁵, *çocukların*

¹ Osman Kibar, *Türk Kültüründe Ad Verme Kişi Adları Üzerine Bir Tasnif Denemesi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 15.

² Alaattin Uca, "Türk Toplumunda Ad Verme Geleneği", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 23, Erzurum 2004, s. 145.

³ Bahçe/Osmaniye(2), Kayseri/Merkez(6), Gaziantep/Araban(39), Kahramanmaraş /Andırın(18), Şanlıurfa/Siverek(4), Kahramanmaraş/Merkez(9), Adana /Merkez(20).

⁴ Sivas/Suşehri (30).

⁵ Kahramanmaraş/Merkez(7).

*anası*⁶, *hacı*⁷, *hısım*⁸, *içişleri bakanı*⁹, *anası avrat*¹⁰, *ayaklı gazete*¹¹, *baş belası*¹², *candarma*¹³, *cingilli*¹⁴, *çalı süpürgesi*¹⁵, *çorbacı*¹⁶ *çöp kovası*¹⁷, *dert getiren*¹⁸, *do-kuz torbalı*¹⁹, *düşman kızı*²⁰, *ekmek düşmanı*²¹, *el/in kızı*²², *elekçi*²³, *evdeki*²⁴, *ev yıkan*²⁵, *hacivat*²⁶, *hazıra konan*²⁷, *hazır yiyici*²⁸, *kaşık düşmanı*²⁹, *koroğlu*³⁰, *kör şefik*³¹, *kuru kız*³², *kül döken*³³, *lepeci*³⁴, *leyla*³⁵, *makarnacı*³⁶, *malımı yiyici*³⁷, *ma-lımın düşmanı*³⁸, *müdür*³⁹, *naylon şerif*⁴⁰, *ocak batıran*⁴¹, *ocak söndüren*⁴², *okuntu*

⁶ Bahçe/Osmaniye(2), Diyarbakır/Ergani(16), Gaziantep/Araban(39), Kahramanmaraş /Andırın(18), Şanlıurfa /Siverek(4), Kahramanmaraş/Merkez(9).

⁷ Mardin/Merkez(1), Bilecik/Pazaryeri (25), Kayseri /Merkez(6), Gaziantep/Araban(39), Adana/Merkez (20).

⁸ Kahramanmaraş/Andırın(8), Gaziantep/Araban(39), Bitlis/Adilcevaz(31), Adana /Merkez(20), Sivas/Suşehri (30).

⁹ Bahçe/Osmaniye(2), Nevşehir/Ürgüp(15), Diyarbakır/Ergani(16), Bilecik /Pazaryeri(25), Kahramanmaraş/ Andırın(8,9,18), Adıyaman/Merkez(35), Şanlıurfa /Siverek(4), Mersin/Tarsus(10), Sivas/Suşehri (30).

¹⁰ Mersin/Tarsus.

¹¹ Van/Erciş(32), Diyarbakır/Ergani(16), Bilecik/Pazaryeri(25), Gaziantep/Araban(39), Adıyaman/Merkez(35), Adana/Merkez(20).

¹² Diyarbakır/Ergani(16), Bilecik/Pazaryeri(25), Gaziantep/Araban(39), Sivas/Suşehri (30).

¹³ Şırnak/Merkez(27), (Gaziantep/Araban(39), Bitlis/Adilcevaz(31), Kahramanmaraş /Merkez(9), Sivas/ Suşehri (30).

¹⁴ Kahramanmaraş /Merkez(7), Sivas/Suşehri (30).

¹⁵ Şanlıurfa/Merkez(34), Sivas/Suşehri (30).

¹⁶ Mersin/Tarsus.

¹⁷ Bilecik/Pazaryeri(25), Osmaniye/Kadirli(40).

¹⁸ Urfa/Merkez(3).

¹⁹ Urfa/Birecik(36).

²⁰ Diyarbakır/Ergani(16), Bilecik/Pazaryeri(25).

²¹ Gaziantep/Araban(37,14), Kahramanmaraş/Andırın(18), Adıyaman/Merkez(37), Sivas /Suşehri (30).

²² (Birecik/Urfa(13).

²³ Kayseri/Merkez(6), Tokat/Niksar(17).

²⁴ Sivas/Suşehri (30).

²⁵ Bitlis/Adilcevaz, Adıyaman/Merkez(35), Gaziantep/Araban (14).

²⁶ Gaziantep/Araban(14).

²⁷ Adana/Ceyhan(12), Sivas/Suşehri (30).

²⁸ Bilecik/Pazaryeri(25), Kahramanmaraş/Andırın(18), Gaziantep/Araban(14), Sivas /Suşehri (30).

²⁹ Kahramanmaraş/Andırın(18), Sivas/Suşehri (30), (Mersin/Tarsus).

³⁰ Ceyhan/Adana(26), Kahramanmaraş/Andırın(18), Osmaniye/Merkez (5), Sivas /Suşehri (30).

³¹ Bitlis/Adilcevaz(31).

³² Şırnak /Merkez(27), Tokat/Niksar(17).

³³ Kahramanmaraş/Andırın(18), Gaziantep/Araban(14).

³⁴ Osmaniye/Düziçi(38).

³⁵ Şanlıurfa /Harran(29).

³⁶ Kahramanmaraş/Merkez(7).

³⁷ Diyarbakır/Ergani(16).

³⁸ Bitlis/Adilcevaz(31), Gaziantep/Araban(14).

³⁹ Kahramanmaraş/Merkez(7), Sivas/Suşehri (30).

⁴⁰ Tokat/Niksar(17).

⁴¹ Bahçe/Osmaniye(2), Ceyhan/Adana(26), Osmaniye/Merkez (6,19), Bilecik/Merkez (24), Kahramanmaraş/ Andırın(18), Adıyaman/Merkez(37), Gaziantep /Araban(14), Sivas/Suşehri (30).

⁴² Osmaniye/Merkez(19), Kahramanmaraş/Andırın(18), Gaziantep/Araban(14), Kahramanmaraş/Merkez(9), Adana/Merkez (20).

*oğlağı*⁴³, *ordubozan*⁴⁴, *para düşmanı*⁴⁵, *patron*⁴⁶, *püsküllü bela*⁴⁷, *sülonun iti*⁴⁸, *tavuk ayaklı*⁴⁹ gibi pek de hoş olmayan adlarla hitap ederler. Babam (merhum), bu kelimelerin birçoğunu annem için kullanırdı. Onlar birbirlerine genellikle hı-sım diye seslenirdi. Bunun yanında, çeşitli vesilelerle babamın anneme çorbacı, köroğlu, küldöken, patron, içişleri bakamı, anası avrat, çavuş, kaşık düşmanı şek- linde hitap ettiği de olurdu.

Bu çalışmaya konu olan adların genelinin anlamları olumsuz görünmek- tedir. Ancak bu adlar, kendi kullanım bağlamları içinde olumsuz anlamdan daha çok koruyucu bir niteliğe sahiptirler. Bu çalışma, erkeklerin özellikle eşlerinin adı yerine genellikle başkalarının yanında kullandıkları daha çok olumsuz nitelikte olan adlarla sınırlandırılmıştır. Erkeklerin eşlerinin adı yerine kullandıkları bütün kelimeleri ihtiva eden bir çalışma değildir. Ayrıca Anadolu’da erkekler eşleri için sadece bu tür adlandırmalar yapmazlar. Kendi aralarında ve aile içi konuşmalarında hazine, gözümün çırası, gözümün nuru, hayatım, maya gibi olumlu anlamları olan adlandırmalar da yapmaktadırlar.

Erkeklerin eşlerinin adı yerine yaptıkları adlandırmalardan ne orada bulu- nan başka bayanlar ne de orada ise eşi rahatsız olur. Benzer adlandırmalar kadın- lar tarafından da erkekler için yapılmaktadır. Bu çalışmanın konusu, Anadolu’da erkeklerin eşlerinin adları yerine kullandıkları koruyucu nitelikteki adlandırmalardır. Çalışmanın amacı ise erkeklerin niçin böyle bir adlandırma yaptıklarının sosyal ve kültürel boyutlarını göstermektir.

Sakaoğlu, 2014 yılında Elazığ’da 7. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sem- pozyumu’nda sunduğu *Anadolu’da Eşlerin Birbirlerine Seslenme Sözlere* adlı bildirisinde, eşlerin birbirlerinin adları yerine kullandıkları adların Erzurum iline ait bir listesini vermiştir⁵⁰. Bu listede, kadınların 30, erkeklerin ise 50’den fazla kelime veya kelime grubunu eşlerinin adı yerine kullandıkları görülmektedir. Sa- kaoğlu’nun bildirisinde yer alan ve erkeklerin eşlerinin adı yerine kullandıkları belirtilen adlardan bazıları (avrat, çocukların anası, kül döken, köroğlu, kan ayak- lı, kaşık düşmanı) bu çalışmanın konusu olan adlar içerisinde de yer almaktadır.

Koç, *Argoda Kadın* başlıklı çalışmasında birçok argo sözlüğünden ka-

⁴³ Osmaniye/Düziçi(37).

⁴⁴ Tokat/Niksar(17), Sivas/Suşehri (30).

⁴⁵ Şanlıurfa/Birecik(28).

⁴⁶ Diyarbakır/Ergani(16), Bilecik/Pazaryeri(25), Kahramanmaraş/Andırın (9,18), Adıyaman/Merkez(35), Adana/Ceyhan(12), Adana/Merkez), Tokat/Niksar(17), Sivas/Suşehri (30).

⁴⁷ Sivas/Suşehri (30).

⁴⁸ Kahramanmaraş /Andırın(8,9,18), Kahramanmaraş/Merkez(7).

⁴⁹ Kahramanmaraş/Merkez(9).

⁵⁰ Saim Sakaoğlu, “Anadolu’da Eşlerin Birbirlerine Seslenme Sözlere” 7. *Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, Elazığ 2014 (Yayımlanmamış bildiri).

dınlarla ilgili olan kelimeleri derlemiştir⁵¹. Bu kelimelerden sadece iki tanesi (köroğlu, jandarma) erkekler tarafından eşlerinin adı yerine kullanılan yukarıda belirtilen adlardandır⁵². Bu durum, erkeklerin eşleri için kullandıkları adların argo olarak nitelendirilmediği şeklinde yorumlanabilir. Ancak Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlük'ündeki argo tanımına⁵³ göre bu tür adlandırmaların argo olarak değerlendirilmesi daha uygun görünmektedir.

Bozkaplan, *Anadolu Ağzlarında Güzel Adlandırmalar* adlı makalesinde Derleme Sözlüğü'ndeki adlandırmaları tespit etmiş, bunları hastalıklarla, hayvanlarla, kadınlarla, mahremiyetle, ölümlle... ilgili olanlar şeklinde sınıflandırmıştır⁵⁴. Yukarıda örnekleri verilen adlandırmalardan bazılarının aynısı veya benzerleri (çorbacı, ev uşağı, gan ayaklı, kaşık düşmanı, kül döken gibi) Bozkaplan'ın tespitleri içinde de yer almaktadır⁵⁵.

Türk gelenek - görenek ve kültürel değerlerinin en somut ve orijinal biçimde yansıdığı eserlerin başında Dede Korkut Hikâyeleri gelir. Her ne kadar tip kategorisinde de olsa kadınlarla ilgili adlandırmaların Türk kültüründeki en eski örnekleri de muhtemelen, Dede Korkut Hikâyeleri'ndekilerdir. Dede Korkut, kadınların solduran sop, dolduran top, evin dayağı, nice söylesen bayağı şeklinde dört türlü olduğunu belirtir⁵⁶.

Kaplan, Türklerde kadın telakkisinin değişmesi bakımından çok dikkate değer bulduğu bu tasnifteki kadın tiplerinin halis göçebe Türklere ait olamayacağını düşünür. Dede Korkut hikayelerinde en büyük meziyeti kahramanlık ve annelik olarak karşımıza çıkan Oğuz kadının bu tasniflerde ev işi ve misafirperlik açısından değerlendirildiğini, bu durumu bir medeniyet değişmesi şeklinde yorumlamanın mümkün olduğunu belirtir.⁵⁷

Sertkaya'nın bildirdiğine göre, Maniheist Uygur Türkleri tarafından Gök-türk harfleri ile yazılmış bir metin parçasında da dört kadın tipiyle ilgili bilgiler

⁵¹ Aylin Koç, "Argoda Kadın", *Türk Kültüründe Argo*, (Ed. Emine Gürsoy Naskali- Gülden Sağol), Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul 2002, s. 103-114.

⁵² Aylin Koç, a.g.m., s. 110-111.

⁵³ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 117. 1. Kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı. 2. Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin kullandığı söz veya deyim. 3. mec. Serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyim.

⁵⁴ Şerif Ali Bozkaplan, "Anadolu Ağzlarında Güzel Adlandırma Örnekleri", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 2009, Volume 4/3 Spring, s. 376-396.

⁵⁵ Şerif Ali Bozkaplan, a.g.m., s. 384-385.

⁵⁶ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997, 4.bs., s. 76-77.

⁵⁷ Mehmet Kaplan, "Dede Korkut Kitabında Kadın", *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*, İstanbul 1976, Dergah Yayınları, s.54.

verilmektedir⁵⁸. Bu kadınlardan birincisi “töresiz fena şöhretli”, ikincisi “kötü laf söyleyici”dir. Üçüncü ve dördüncü tip kadınlar ise metin oldukça tahrip olduğu için okunamamıştır.

Kadınlara ilgili Dede Korkut Hikâyeleri’ndekine benzer grupsal adlandırmalar Anadolu’nun değişik yerlerinde de görülmektedir. Kars’ta yapılan iki ayrı kayıttaki kadınlar üç gruba ayrılmıştır. Kadınlar, birinci kayıttaki şıldırım şöp, derdi verem, her demi gül; ikinci kayıttaki şıldırım şırp, holdurum hop, gıldırım gırp/erdem güzeli⁵⁹ şeklinde adlandırılmışlardır.

Yalman tarafından 1933 yılında Osmaniye’nin Kadirli ilçesinde yapılan kayıttaki kadınlar üç türdür. Bunların adları, zavratızort avrat, çepelimürt avrat, hazretimülk hatun’dur. Ayrıca Dede Korkut Hikâyeleri’ndeki gibi, kötü olan kadınlarla ilgili beddua, iyi olan kadınla ilgili ise dua yapılmış, her kadının ahvali de bir şiirle anlatılmıştır⁶⁰.

Önder’in Mevlâna Mesnevi’den Hikâyeler adlı eserinde anlatılan bir hikâyede kadınlar üç tipe ayrılır. Bunlardan birincisi dert, ikincisi mihnet, üçüncüsü ise ziynet’tir⁶¹.

Çağatay, “Türkçe’de Kadın İçin Kullanılan Sözcükler” adlı makalesinde, Anadolu ağızlarında ve Tarama Sözlüğünde “kadın” için kullanılan sözcüklerin yanında, diğer Türk lehçelerinde de “kadın” adı yerine kullanılan sözcükleri bir kısmını yapılarıyla açıklamış; makalesinin sonunda 470 kelimedenden oluşan bir dizin vermiştir.

⁵⁸ Osman Fikri Sertkaya, Dede Korkut Kitabı Dresden Nüshasının Giriş Bölümü, Ötügen Yayınları, İstanbul 2006, s. 125-127.

⁵⁹ Kürşad Öncül, “Dede Korkut Mukaddimesi’ndeki Bazı Sözcükler Üzerine”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2011, Volume 6/4 Fall, s. 251-252: Kayıtlardaki kaynak kişilerin belirttiğine göre, Şıldırım şıp: Sabahtan kalkıp akşama kadar kapı kapı dolaşan, kov gıybet eden kadın; Derdi verem: Kocasını üzme için elinden gelen her şeyi yapan kadın. Her demi gül: Bulunmaz Bursa kumaşı. Güler yüzlü tatlı dilli, yaptığı her işi severek yapan, kocasının bir dediğini iki etmeyen kadın. Elini attığı işi gül gibi yapan, söylediği laf bal gibi. Holdurum hop: Sabah erkenden kalkıp akşama kadar kapı kapı gezen, evine barkına bakmayan, insan arasında laf getirip götür, kov gıybet eden, kendi işine gücüne bakmayan arsız kadın. Gıldırım gırp: Müsrif, elinde olanı herkese dağıtan, kocasının yüzünü başkaları yanında kara çıkaran kadın. Gıldırım gırp/Erdem güzeli: Gayet becerikli, tutumlu, eşinin yüzünü her zaman ak eden, kocasına koruyan ve gece gündüz hizmetini esirgemeyen kadın.

⁶⁰ Ali Rıza Yalman (Yalkın), *Cenupta Türkmen Oymakları*, C.II, (Haz. Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977, s. 200-203: Yalman’ın belirttiğine göre, Zavratızort avrat: İşin nereden geldiğini, nereye gittiğini, nasıl olup bittiğini bilmeyen... Bu avratların hesabı kitabı olmaz, onların sözüyle kuyuya inilmez. Bu karılar iş görüyorlar derler herkese öğünürler ama işlerinin aslı astarı olmaz. Erlerine yardım eder gibi görünürler karıları olmaz, misafir ağırlandı derler, misafir kovarlar... Çepelimürt avrat: Akşama kadar evde iş görmez. Çadırında çene çalar, öteki beriki ile kavga eder, yalancı pehlivan gibi adam aldatır. Bu karıların evine tavuk pisliğinden giremezsin... Bunlar ev batıran yurt göçüren kadınlardır. Hazretimülk hatun: Bu şekil kadınlar işini, idaresini bilen, herkesten önce kocasını seven, evin erkeğine, uşağına yardım eden, misafire iyi bakan kadınlardır. Bunlar her zaman odanın şenliğidir.

⁶¹ Mehmet Önder, Mevlâna Mesnevi’den Hikâyeler, İstanbul 1971, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 94.

Bu kelimelerin içerisinde kaşık düşmanı, köroğlu, eksik etek, kanayaklı gibi bu çalışmanın konusunu oluşturan kelimelerden bazıları da yer almaktadır⁶².

İnan, kabile içindeki kızların ve kabile içinden evlenen kadınların erkekler gibi şaman ayınlarına katılabildiği halde egzogami yoluyla gelen gelinlerin/kadınların şaman ayınlarına katılamayıp uzaktan seyrettiklerini, bunun sebebinin ise kabile tanrısına yabancı olmalarından kaynaklanabileceğini; ayrıca obanın büyük baba mirası olan ev - çadırda ceddî alanın ruhu bulunduğu inandığını ve dışarıdan alınan kadın/gelinin bu ruha hürmete mecbur olduğunu belirtir⁶³.

Kadınların adlarının yerine erkekler tarafından başka adlar verilmesinin, özellikle eşleri tarafından kendi adlarıyla çağrılmamalarının ve yakın zamanlara kadar erkeklerin babalarının yanında eşlerine adlarıyla hitap edememelerinin altında dışarıdan gelen eşlere karşı ata ruhunun kutsanması inancının yatması kuvvetle muhtemeldir.

Karahan, “Tarihî Türk Dilinin Söz Varlığına Katkılar: Kadınlarla İlgili Kelimeler Üzerine” başlıklı bildirisinde Türkiye Türkçesinin bir çeşit tarihi sözlüğü niteliğinde olan *XIII. yüzyıldan bu yana Türkiye Türkçesiyle yazılmış kitaplardan toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü* (TDK, 6 C, Ankara 1995-96)’nü esas alarak Eski Anadolu ile Osmanlı Türkçelerini de kapsayan Batı Türk yazı dili alanında, kadın kavramını karşılayan sözleri 9 başlık altında tasnif ederek, yapı ve içeriklerine göre ele almış, Türkiye Türkçesi ve Anadolu Ağızlarındaki durumlarını incelemiştir⁶⁴.

Gülsün, “Divanü Lügati’t Türk’te Kadın ve Onun Dünyası” adlı bildirisinde, Divanü Lügati’t Türk’te yer alan kadımla ilgili kelimelerden (adlardan, sıfatlardan, fiillerden), kadına ait eşyalardan, gelenekler ve aile içindeki yerini ve ilişkilerini gösteren ifadelerden hareketle Türk kadınının Kaşgarlı Mahmut dönemi toplumsal hayatındaki yerini belirlemeye çalışmıştır. Bu bildiri de kadın adı yerine 27 kelime bulunduğu, bunlar içerisinde en yaygın olanların “uragut” ve “işiler” olduğu, işler türeviyle 11 kez kullanılan kelimenin 8 defa kadın için olumsuzluk bildiren sıfat ve eylemlerle kullanıldığı belirtilmiştir⁶⁵.

Zülfikâr, Anadolu ağzlarında erkeğin doğrudan karısını tanıtmadığını, çok gerektiğinde çocuklar, çocukların anası veya bizimki gibi sözler kullandığını,

⁶² Saadet Çağatay, “Türkçede Kadın İçin Kullanılan Sözler”, TDAY-Belleten 1962, Türk Dil Kurumu Yayınları Ankara 1963, s. 13-49.

⁶³ Abdulkadir İnan, “Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın”, Makaleler ve İncelemeler, C. 1, Ankara 1998, s. 275.

⁶⁴ Akartürk Karahan, “Tarihî Türk Dilinin Söz Varlığına Katkılar: Kadımla İlgili Kelimeler Üzerine” Bilkent Üniversitesi I. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri, Ankara 2006, s.1-12.

⁶⁵ Arife Gülsün, “Divanü Lügati’t Türk’te Kadın ve Onun Dünyası”, *Uluslararası Türkîyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri* (28-30 Mayıs 2008), Ankara, 2009, s. 313-346.

modern hayatta erkeklerin eşleri adı yerine kullandığı sevgilim, ciğerim, hayatım, güzelim gibi kelimelerden “sevgili” ifadesinin Anadolu’da “oynaş” kelimesini karşıladığını⁶⁶; ayrıca Anadolu ağızlarında genel olarak kadınlara verilen başka adlar da olduğunu, baydalak, cangalaz, çaça, düvelgen, eksik etek, şapır, eye, eke, parav, beşik bekçisi’nin bu isimlerden sadece birkaçı olduğunu belirtir⁶⁷.

Rasonyi, “Türklükte Kadın Adları” adlı çalışmasında İslam’dan önce çoğu zaman yarı göçebelik karakteri taşıyan eski Türk kavimlerinin ataerkil cemiyyetinde ve özellikle Müslüman olduktan sonra kadınların toplumsal durumunun tarihsel kaynaklarda anılacak kadın adları bırakmağa elverişli olmadığını, Türk yurtlarını gezen özellikle yeni zamanlardaki etnograf-dilci gezginlerin bazılarının duydukları adların listelerini yayımladıklarını, bu listelerde genellikle kadın adlarının olmadığını, misafir gelince kadınların son zamanlara kadar geri çekilmelerinin ve eski, ad tabusunun arta kalmış izleri olarak, ailenin daha yaşamakta olan üyeleri kadınların adlarını yabancılarla bildirmekten çekinmelerinin bu durumun sebebi olabileceğini belirtir⁶⁸.

Pilancı, “Anadolu Ağızlarında Kadın İçin Kullanılan Sözcükler Üzerine Bir İnceleme” başlıklı yazısında Derleme Sözlüğü’nde bulunan kadınlarla ilgili sözleri incelemiştir. Pilancı bazıları bizim tespitlerimizde de yer alan, saç kesik, saç uzun aklı kısa, un evine indiren, eli ayağı kısa, eksik, eksikli, eksik etek, kısa etek, ev bekçisi, köroglu, çorbacı, kaşık çalan, evuşağı, küldöken, kömürdöken, sergen karıştıran, kanayaklı, kısa ayaklı, uzun donlu, teketek gibi sözleri ve erkeğin büyüklerin yanında saygı gerekçesiyle eşinin adını söylemeyip, yerine baz, eye, garı, gız, gızgarı, kaguz kele, sitti, yahu gibi çeşitli seslenme sözlerinden birini kullanmasını veya bir başkasının yanında eşinden bizimki, bizim hanım, çocuklar, evdeki, eyalim, orandi, ev gibi sözlerden birini tercih etmesini, Rasonyi’nin, ezogami dolayısıyla Türklerde kız çocuğuna daha az önem verildiği⁶⁹ ve Kağıtçıbaşı’nın, erkek çocuklarının gelecek güvencesi olarak görüldüğü şeklindeki tespitlerinin sürdürülen izleri olduğunu belirtir⁷⁰.

Yukarıda adı geçenler dışında Türk kültürü ve Türk dili dairesi içerisinde doğrudan kadınlarla ilgili veya akrabalık adları çerçevesi içinde kadınlarla ilgili olarak çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu konuda, Ersoy’un “Başkurt Türkçesinde Kadınla İlgili Söz Varlığı” adlı makalesinin 1-4 nolu dipnotlarına⁷¹ bakılabilir.

⁶⁶ Hamza Zülfikâr, “Kadın, Hanım ve Benzeri Adlar Üzerine”, *Türk Dili*, C. LV, S.434, 1988, s. 98.

⁶⁷ Hamza Zülfikâr, “Kadın, Hanım ve Benzeri Adlar Üzerine”, *Türk Dili*, C. LV, S.434, 1988, s. 101.

⁶⁸ László Rásonyi, “Türklükte Kadın Adları”, *TDAY-Belleten- 1963*, TDK Yay., Ankara, 1988, s. 66-67.

⁶⁹ László Rásonyi, “Türklükte Kadın Adları”, *TDAY-Belleten- 1963*, TDK Yay., Ankara, 1988, s. 70.

⁷⁰ Hülya Pilancı, “Anadolu Ağızlarında Kadın İçin Kullanılan Sözcükler Üzerine Bir İnceleme”, *Kadın/Woman 2000 Kadın Araştırmaları Dergisi*, Journal for Woman Studies, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 2002, C. III, S. 2, s. 71-82.

⁷¹ Habibe Yazıcı Ersoy, “Başkurt Türkçesinde Kadınla İlgili Söz Varlığı”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s.57-58.

Osmaniye’de de kadınlar üç gruba ayrılmakta ve Kadırlı’de verilen adlara benzer bir adlandırma yapılmaktadır. Evine barkına sahip çıkmayan, sabahtan giyinip akşama kadar oradan oraya gezen kadınlara “dingilzort” veya “zavratzort avrat”, elinden bir iş gelmeyen, beceriksiz, işini gücünü başkasına yaptırmayı seven kadınlara “çepelimürt avrat”, evine barkına sahip çıkan, işini gücünü takip eden tutumlu kadınlara ise “sahibimülk” veya “sahibiyurt” hanım denmektedir⁷². Bahçeci’nin anlattığı bir kıssada da kadınlar “çemkiren”, “inatçı” ve “insan evladı” şeklinde üç grupta sınıflandırılmaktadır⁷³.

Adıyaman/Kâhta’da ise kadınlar Dede Korkut’taki gibi dört gruba ayrılmıştır: Açık saçık giyinen, hafif meşrep kadınlara dingilbeçik; sabahtan akşama kadar kapı kapı gezip kov-gybet eden, evine barkına bakmayan kadınlara cıngılı/tingilifistan; evine barkına sahip, kocasının kazancının kıymetini bilen kadınlara bağbistan; elinden bir iş gelmeyen, evinin işine gücüne bakmayan, kaynanasına iş yaptıran kadınlara ise kısılamber denmektedir⁷⁴.

Kadınlara eşleri tarafından verilen adlarla Dede Korkut Hikâyeleri ve Anadolu’nun değişik yerlerinde kadın tipleriyle ilgili yapılan tasniflerdeki adlandırmaların amaçları aynı olmasa da anlamlarındaki olumsuzluklar ve taşıdıkları mizahi hususiyetler bakımından benzer oldukları söylenebilir. Bu isimlerin temel özelliği hem anlamca hem de söyleyişe bağlı olarak olumsuz bir çağrışım yapmasıdır. Lakaplardan farklı olarak herkesin kendi karısı için aynı tür kelimeleri kullanarak yaptığı bu adlandırmaların, aile mahremiyetini korumak, Türk ad verme geleneği ve erkeklerin kendi egolarını öne çıkarma olgusuna dayalı olmak üzere çeşitli sosyokültürel boyutları vardır. Bu bağlamda, bu tür adlandırmalar üç ayrı başlık altında değerlendirilebilir.

⁷² Ahmet Kurt, 1961(22); Hatice Kurt, 1959(23); Saim Direk 1955(11); Bekir Üzüm 1955(33). Üzüm, bu tür adların sadece kadınlar için değil, evine barkına pek sahip çıkmayan, gezip tozmayı seven, beceriksiz, elinden bir iş gelmeyen, başkalarına iş yaptırmayı seven erkekler için de kullanıldığını belirtti.

⁷³ Ömer Bahçeci, 1970. Bahçeci’nin anlattığı kıssaya göre, adamın birinin güzelliği dillere destan bir kızı varmış. Çevredeki beylerin hepsi kıza dünür göndermiş. Adam kızını kime verse diğerleriyle arası bozulacaktı. Bu yüzden büyük bir sıkıntıya düşmüş. Adam bir gün bir rüya görmüş: Rüyasında bir adam kızını o gece ahırda yatırmasını, sabaha aynı güzellikte üç kız olacağını ve bunları da beylere vermesini istemiş. Adam rüyasında gördüğünü yapmış. Sabah olunca bakmış ki aynı güzellikte üç tane kız var. Bu kızları dünürcü olan beylere vermiş. Bir süre sonra kendi kızının hangi beyle evlendiğini merak etmiş ve beylerin evine kızını görmeye gitmiş. İlk gittiği beyin evine varınca, beye kızından memnun olup olmadığını sormuş. Bey de her söylediğine çemkirmesi olmasa çok memnun olduğunu söylemiş. Adam, “Anlaşıldı, bu bizim ahırdaki köpek” demiş. İkinci gün diğer beyin yanına gitmiş. Ona da kızından memnun olup olmadığını sormuş. O bey de inatçılığı olmasa çok memnun olduğunu fakat inatçı olduğunu söylemiş. Adam, “Anlaşıldı, bu da bizim ahırdaki eşek” demiş. Üçüncü gün ise diğer beyin, yani kendi kızının kocası olan beyin yanına gitmiş. Bu bey adama o kadar saygı ve hürmet etmiş ki şehrinin sınırlarında onu karşılamış. Adam, beye kızından memnun olup olmadığını sorduğunda ise çok memnun olduğunu, kızının tam bir insan evladı olduğunu söylemiş.

⁷⁴ Ayşe Korkut, 1973 (21).

1. Aile Mahremiyetini Korumak

Anadolu insanı dışarıdan gelen birine kapısını, gönlünü ve elini her zaman açık tutmakla birlikte hane mahremiyeti konusunda oldukça hassastır. “Malın alası dışında, insanın alası içinde olur.” atasözünde belirtildiği üzere, erkekler kadınlardan, kadınlar da erkeklerden çekinir. Özellikle kadınların ve kızların adları ulu orta her yerde anılmaz. Erkeğin bulunmadığı bir eve namahrem erkek akraba da olsa girmez. Bu durumun tipik örneklerinden biri Dede Korkut Hikâyeleri’nde görülür. Vurduğu avın peşinden giden Bamsı Beyrek, kime ait olduğunu bilmediği bir otağ karşısına çıkınca otağın üstüne varmaz. Otağın sahibi Banı Çiçek, Beyrek’in karşısına çıkmaz ve yerine dadısı Kısırca Yenge’yi gönderir. Hizmetinde bulunan kızlar vasıtasıyla Beyrek’i yanına çağıran Banı Çiçek, Beyrek’in karşısına yaşmaklanarak çıkar. Banı Çiçek, Beyrek’e niçin geldiğini sorduğunda, Bay Biçen Bey’in kızını görmeye geldiğini söyler. Banı Çiçek kendisini tanıtmaz ve onun Beyrek’e görünecek bir kız olmadığını belirtir⁷⁵.

Anadolu insanının hane mahremiyeti konusundaki hassasiyeti ve ailesini kötü gözlerden koruma olgusu ilk başta geleneksel mimaride kendini gösterir. Evlerin birçoğunun etrafı yüksekçe bir duvarla çevrilidir ve evin kapısı bu alana açılır. “Hayat” denilen bu kapalı yer dışarıdan görülmez ve ev halkının günlük hayatının geçtiği alandır. Bunun yanında eve gelen misafirler karşılandıktan sonra genellikle kadınlar kadınlarla erkekler erkeklerle otururlar. Türk erkeği kendi haremi konusunda hassas olduğu gibi, başkasının haremi konusunda da hassastır. Zarurete binaen erkekler ve kadınlar aynı yerde otursa bile erkekler bir arada, kadınlar bir arada veya her kadın kendi eşinin yanında oturur.

Türk erkeğinin en tipik özelliklerinden biri sevdiklerini kıskanmasıdır. Tezcan’a göre bu özelliği daha çok cinsel açıdan yorumlamak gerekir. Kız kardeşini, karısını başka erkeklerden kıskanması cinsel açıdan yorumlanan bir namus anlayışı içerisindedir⁷⁶. Namus, Türk toplumunda en önemli toplumsal değerlerin başında gelir. Ülkemizdeki adi suçların büyük çoğunluğu namus meselesindedir. Erkeğin en temel vazifesi aile namusunu korumaktır.

Türk erkeği, yuvasını yaptığını kabul ettiği ve evinin direği olarak gördüğü eşini koruma ve kollama konusunda oldukça hassastır. Eşini koruma olgusu sadece davranışta değil, iletişimde de kendini gösterir. Öyle ki eşinin başkalarının gözünde iyi ve güzel görünmesini istemez ve bunun için özel bir söylem geliştirir. Bu söylem sayesinde eşini hem kişilerin kem gözlerinden hem de yapabilecekleri fiziksel kötülüklerden korumuş olur.

⁷⁵ Muharrem Ergin, a.g.e., s. 121-123.

⁷⁶ Mahmut Tezcan, *Türk Kişiliği ve Kültür Kişilik İlişkileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, 1. bs., s. 185.

Bu düşüncenin güzel örneklerinden biri, Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu'nda görülür: Deli Dumrul canını almaya gelen Azrail'den karısıyla son kez görüşmek için izin ister. Azrail karısının kim olduğunu sorduğunda “Yad kızı, halalım”⁷⁷ der. Eşinin adını doğrudan belirtmeyerek, Azrail tarafından yapılabilecek bir kötülükten bir nevi onu korumuş olur.

Burada olduğu gibi, erkeklerin eşlerinin adı yerine onları bir nevi kötüle-yen adlar vermelerinin altında benzer bir düşünce yattığı kanaatindeyiz. Bütün erkeklerin benzer şekilde adlandırmalar yapmaları, kadına zarar vermeyi düşü-nen kötü ruhların veya tabiatüstü varlıkların kadını tespit edememesini sağlaya-caktır. Çünkü aynı adla anılan birçok kadın vardır.

Örnek'e göre, kimi toplumlarda adla kişilik arasında o denli sıkı bir ilişki ve bağlantının var olduğu düşünülür ki, o toplumun üyeleri yabancılara adlarını söylemekten âdetâ çekinirler. İnsanın bir parçası olan ad üstüne yapılacak ak ya da kara büyü, sempatik büyü türünün “parçanın başına gelen bütünün de başına gelir” ilkesince, adın sahibini etkileyecek demektir. Bu nedenle ad, büyücülükte de önemli bir rol oynamaktadır⁷⁸.

Bunların yanında, kanaatimizce aile mahremiyetinin en önemli kültürel kaynaklarından birisi de İslam dinidir. Birçok ayet-i kerime⁷⁹ve hadis-i şerifte⁸⁰ erkeklerin eşlerini ve ailelerini korumak ve kollamakla sorumlu oldukları belirtil-mektedir. Bu sorumluluk bir üstünlükten değil, aile birliğini devam ettirme esasına yöneliktir ve bununla sınırlıdır. Erkeğin cemiyet hayatında yüklenmiş olduğu

⁷⁷ Muharrem Ergin, a.g.e., s. 182.

⁷⁸ Sedat Veyis Örneç, Türk Halkbilimi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, 2. bs., s. 148.

⁷⁹ “Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)dırlar...” (Nisa 34) “Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğimizi hissettirip (izin alıp) ev sahiplerine selam vermeden girmeyin. Bu davranış sizin için daha hayırlıdır. Düşünüp anlayasınız diye size böyle öğüt veriliyor. Eğer evde kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, “Geri dönün” denirse hemen dönün. Çünkü bu sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla bilendir.” (Nur 27-28) “Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir.” (Nur 30) “Ey iman edenler!... Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temizdir. ... (Ahzab 53). Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. O ateşin başında gayet katı, çetin, Allah'ın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen ve kendilerine emredilen şeyi yapan melekler vardır (Tahrim 6) <http://mushaf.diyaret.gov.tr/#> (26.11.2015)

⁸⁰ Bk. Hadislerle İslam, C. 4, Ankara 2014, Diyanet İşleri Başkanlığı, s. 11-19, 223-240. “Hepiniz birer sorumlusunuz ve hepiniz yönettiklerinizden mesulsünüz. Devlet başkanı bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. evin beyi bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Evin hanımı da bir sorumludur ve yönettiklerinden sorumludur.”(s.18) “İnsan, ailesi, malı, nefsi, çocuğu ve komşusu ile sınıır; oruç, namaz, sadaka ve iyiliği emredip kötülükten sakındırma işte bu sınama (esnasındaki kusurlarına) keffaret olur.” (s.19) “Allah Rasulü minbere çıkarak ashabına şöyle seslendi: “Bugünden sonra hiç kimse, beraberinde bir yada iki kişi olmadığı takdirde, kocası evde olmayan bir kadının yanına girmesin.” (s.237)

ağır yükler onun hak ve yetki bakımından kadına karşı nisbî bir üstünlüğe sahip olmasını gerekli kılmıştır⁸¹.

İslam’ın temel kaynaklarında ve İslam’ın yayılmaya başladığı ilk yıllarda erkekle kadına bakış aynı iken daha sonraki zamanlarda geleneksel Arap kültürünün etkisiyle kadınlar toplumsal hayattan yine ötelenmeye başlanmıştır. Bu durumun bizim kültürümüzdeki en tipik yansımasını, Türklerde İslamî döneme ait ilk edebi eser olarak kabul edilen Kutadgu Bilig’teki kadınlarla ilgili mısralarda görürüz⁸².

Türklerin İslamiyet’i kabulü İslam tarihinde derin etkiler meydana getirdiği gibi, Türklerin sosyokültürel hayatında da köklü değişmelere sebep olmuştur. Bu bağlamda Türk kültüründe var olan aile mahremiyetini koruma olgusu İslam dinine ait değerlerle daha da pekiştirilmiştir.

2. Türk Ad Verme Geleneği

Erkeklerin eşlerinin adı yerine hoş olmayan çağrışımlar uyandıran adlar kullanmasının bir diğer sebebi de Türk ad verme geleneğinin bir yansımasıdır. Bilindiği üzere kültür dinamik bir yapıya sahiptir, özünü korumakla birlikte zaman içinde kültürel unsurların ve değerlerin görüntüsü değişebilir. İnsanların biyolojik ve kültürel kodları nasıl genlerinde yüklü ise toplumların ulusal kodları da kültürlerinde yüklüdür. Türk ad verme geleneği içinde çocukları ve kişileri bir kısım olumsuzluklardan korumak için kötü anlamlı veya yırtıcı hayvanlarla ilgili çeşitli adların verildiği bilinmektedir. Bu bağlamda, erkeklerin de eşlerini kötü ruhlardan, hastalıklardan, kem nazarlardan, tabiatüstü varlıklardan korumak için bu tür adlandırmalara başvurmaları gayet tabî bir durumdur.

Nirun ve Özönder’e göre, insan topluluklarında âdetler, örfler, görenekler ve gelenekler sosyal düzenin unsurlarıdır. Onlar olmadan hiçbir toplum tasavvur edilemez. Onlar sosyal bünyelerinde insanları belirli objektif gayelere yöneltirler. Âdetler, örfler, görenekler ve gelenekler kültür unsurları olarak, insanların duygularına, düşüncelerine ve davranışlarına ilk elden yani doğrudan doğruya tesir

⁸¹ Mehmet Akif İnan, “Aile”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.2, İstanbul 1989, s.199.

⁸² Yusuf Has Hacıp, (Uyarlayan: Fikri Silahdaroğlu), Günümüz Türkçesi İle Kutadgu Bilig Uyarlaması, Ankara 1996, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 365-366.

“Ey arkadaş, bu kız sözün kısası, / Yaşamasa iyi, ya doğmaması.
Doğmuşsa yer altı en iyi ona, / Evi ölümlerle tam komşu ola.
Dişileri evde, gözet dikketli, / Dışı gibi olmaz dişinin içi.
Dişçikarma, el alma eve, / Yolda görüp gözü kayar kişiye.
...Dişinin aslı et, gözetilmeli, / Gözetilmezse et, kokar, bilmeli.
Ağırla dişiyi, ne isterse, ver, / Kapisını kapat, uzak dursun er. ”

ederler⁸³. Bu yüzden erkeklerin eşlerinin adı yerine, anlamca pek hoş olmayan yukarıda belirtilen isimlerden birini kullandıkları söylenebilir.

Burada kültürel bir olgunun zaman içerisinde farklı bir yapıya dönüştüğü görülüyor. İslamiyet öncesi kötü ruhlardan veya tabiatüstü varlıklardan korunmak için kişilere verilen nahış adlar İslamiyet sonrasında dinî bir kılıfa bürünerek, kocaların eşlerini başkalarından koruma olgusuna dönüşmüştür. Aslına bakacak olursak amaç her iki dönemde de aynıdır. Sadece görüntü değişmekte öz ve amaç aynı kalmaktadır.

Türk ad verme geleneğinde çocukların doğup - doğmaması, yaşaması, erkek veya kız olması, doğan çocuğun güçlü, kuvvetli, vb. olması için değişik isimler verilmektedir. Örneğin çocuğu yaşamayanlar Dursun, Durmuş, Duran, Yaşar, Durdu; çocuk sahibi olmak isteyenler Dilek, Murat; çocuk istemeyenler Yeter, Tamam, Songül, Soner, Kifayet; çocuklarının güçlü, kuvvetli, zengin, yiğit olmasını isteyenler Demir, Özdemir, Kaya; doğacak çocuğun erkek olmasını isteyenler Döndü, Döne, Nokta; çocukları yaşamayan, yeni doğan çocuklarını kötü ruhlardan, nazardan, tabiatüstü yaratıklardan ve Azrail'den korumak isteyenler Börü, Bozkurt, Kurtbey, Börü Han, Börübey, Börü Nisa, İt, İtbaba, İtbarak, İtbey, İtkulu, İtalmaz, Yılan, Şeytan, Sarıkine gibi aşağılayacak adlar takarlar⁸⁴. Çocukları severken zaman zaman söylenen çirkin, şirnik, yaramaz, şmarık gibi adlandırmaların altında da onları bir kısım kötülüklerden, nazardan ve kötü ruhlardan koruma olgusunun yatması kuvvetle muhtemeldir.

Çağatay'a göre toplumsal yaşantıda Türklerin oturdukları her yerde kadınlara veya diğer hayatî eşyalarla ilgili kapalı sözcük ve tabirler eksik değildir. Bazı kişi adlarında da tabu eskiden beri yaygındır. Çocukları nazardan ve hastalıklardan korumak için ödemiş, satılmış, satılğan ve göçebelerde bokbay, tezek gibi adlar dahi verilmesi yabancı görülmemektedir⁸⁵.

Dilek'in belirttiğine göre, Altay Türklerinde de çocuğu Körmös'ten korumak için İyt -Kulak, Camanuul, Tenek, Çıçkan gibi bir takım kötü adlar takılır. Bu şekilde çocuğa yeraltı elçilerinin yaklaşamayacağı düşünülür. Ayrıca çocuğun herhangi bir hastalığa yakalanmaması için de Mönküley, Solom, Tan-Colmon,

⁸³ Nihat Nirun - M. Cahit Özönder, "Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Adetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler", *Millî Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1990, s. 252.

⁸⁴ Saim Sakaoğlu, a.g.e.; Varis Abdurrahman, "Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme", *Millî Folklor*, 2004, Cilt: 8, Sayı: 61, s. 124-133; Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara1995, s. 97-101; Orhan Acıpayamlı, "Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, IV: Cilt, Gelenek, Görenek ve İnançlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 8-9; Alaattin Uca, a.g.m., s.146-148.

⁸⁵ Saadet Çağatay, "Türklerde Batıl İnançlar Arasında Tabu", *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri*, Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1974, s. 371-372.

Sümer gibi anlamı iyi olan adlar vermeye dikkat ederler. Bununla birlikte, aile, uzun bir zaman sonra bir erkek çocuğuna veya kız çocuğuna sahip olursa kızlara erkek, erkeklere de kız adı verilir. Bu tarz ad verme, çocuğu nazardan ve şer güçlerden sakınmak için alınan bir tedbirdir⁸⁶.

Bu tür adlar, ad bilimi açısından apotropaeon (koruyan adlar) grubuna girmektedir. Koruyan adlar ise kendi içinde kötü ruhları korkutan, onlardan daha güçlü ve süratli olan hayvanların adları veya bunlarla ilgili adlar (Arslan, Kaplan, Bars, vb.); hor görülen adlar (Köpek, İt, Barak); oğlanlara verilen kız, kızlara verilen oğlan adları (Berke, Ece, vb.); çocuğun sevilmediğini göstermek için verilen çirkin adlar (Boklug, Mordar, Bezdır vb.)dir⁸⁷.

3. Erkeklerin Kendilerini Öne Çıkarma Olgusu

Türk aile geleneğinde çocuklar arasında cinsiyet ayrımcılığı yapılmasa da gücü simgelediği, soyun devamını ve baba ocağının tütmesini sağladığı olgusundan erkek çocukları kızlara göre tercih edilirler. Erkek çocukları aile içinde daha özgür ve daha ihtimamla büyütülürler. Bu durumun yansıması aile hayatında da görülür. Türk aile düzeninde ailenin reisi babadır. Baba, aileyi ve evin düzenini korur, aileyi temsil eder⁸⁸. Böyle bir gelenek içinde yetişen erkek ve kız çocukları aile içindeki rollerinin ne olduğunu yaparak, yaşarak ve benimseyerek büyütürler. Akbalık'a göre erkek ve kadın doğulmaz, olunur. Erkek ve kadın arasındaki farkları biyolojik gerçekler değil, kültürel kazanımlar belirlemekte ve şekillendirmektedir. Cinsiyet rolleri belirli bir zaman ve zeminde tarihsel ve kültürel olarak kazanılmakta, benimsenmekte ve toplumsal olarak inşa edilmektedir. Her toplum kendi tarihi, siyasi, kültürel, sosyo-ekonomik altyapısı ile kendine mahsus 'kadınlık' ve 'erkeklik' algısı oluşturur⁸⁹.

Erkek, aile içindeki hâkimiyetini kimseyle paylaşmaz. Erkeğin en önemli sorumluluğu ailesini koruma ve kollamadır. Bu durum erkek olmanın vazgeçilmez gereğidir. Böyle bir psikolojiyle büyüyen erkek tabii olarak kendini kadından üstün görür. Bu bağlamda baktığımızda evin bütün işlerini yürüten, çocukları doğurup büyüten, terbiye eden, eğiten kadının yanında erkeğin fonksiyonu görsel olarak çok zayıftır. Kadının işlevselliği altında ezilmek istemeyen ve kendini öne çıkarmak isteyen erkek, yukarıda belirtilen kelime ve deyimleri kullanarak eşini daha geri plana itmek isteyebilir. Buna karşılık, Anadolu kadınları da kendilerin-

⁸⁶ İbrahim Dilek, "Altay Türklerinde Çocuğun Doğması ve Doğum Günü Kutlamalarına Dair Bazı İnanışlar", *Türkbilgi*, Ankara, 1, 1996 Bahar, s. 52.

⁸⁷ Saim Sakaoğlu, *Türk Ad Bilimi I Giriş*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s. 11.

⁸⁸ Nezihe Araz - Umay Günay - Nail Tan - Kamil Toygar - Enis Öksüz - Bilge Seyidoğlu, *21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Âdetlerimiz (Türk Töresi)*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, Ankara 1994, s. 27.

⁸⁹ Esra Akbalık, "Dede Korkut Kitabı'nda Bir Cinsiyet Rejimi Olarak 'Erkeklik'", *Türkbilgi*, Ankara, 2014 Bahar, Sayı: 27, s. 106.

den ziyade erkeklerinin öne çıkmasını isterler. Her başarılı erkeğin arkasında bir başarılı kadın vardır esprisinin altında da bu gerçeğin yatması kuvvetle muhtemeldir. Bu arada erkeğin kendi egosunu öne çıkarma ve ikinci planda kalmama duygusunun tipik yansıması Dede Korkut Hikâyeleri'nden Bay Bora Bey Oğlu Bamsı Beyrek⁹⁰ ve Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Boyu'nda görülür.

Banı Çiçek, Bamsı Beyrek'le karşılaştığında kendisini tanıtmadan önce Beyrek'i üç aşamalı bir sınava/yarışmaya tabi tutar. Bu yarışmanın ilki at, ikincisi ok atma yarışı, üçüncüsü ise güreştir. İlk iki yarışmayı Beyrek kazanır, üçüncü yarışma olan güreş sırasında ise Beyrek bunalınca, "Bu kıza basılacak olursam kalın Oğuz içinde başıma kahınç yüzüme tohinç iderler."⁹¹ diye düşünerek, küçük bir hile ile Banı Çiçek'i yener.

Kan Turalı ise müstakbel eşi Trabzon tekürünün kızı Selcen Hatun'u alıp otuz dokuz yiğidiyle babasının yurduna dönerken yolda uyur. Bu sırada eşi uyumaz ve Kan Turalı'nın başını bekler. Bir süre sonra tekürün adamları baskın yapar ve Selcen Hatun eşini düşmanlardan korur. Baskından kurtulan Kan Turalı, babasının yurduna doğru yola düşer. Kan Turalı, yolda giderken, Selcen Hatun'un, "Düşman elinde zebun olmuştu, onu ben kurtardım" deyip kendini küçük düşüreceğini düşünerek, aklından Selcen Hatun'u öldürmeyi geçirir. Bunu anlayan Selcen Hatun Kan Turalı'ya, "Big yigit, öginür ise er öginsün aslandır. Öginmelik avratlara bühtandır. Öginmek ile avrat er olmaz"⁹² der. Bu anlayış tüm Anadolu kadınlarında hâkimdir. Yolda yürürken bile erkeğinin bir adım gerisinden giderler.

Bu tür bir adlandırma, kadınların erkeklere nazaran evin iç düzeniyle daha fazla ilgilenmelerinden kaynaklanabilir. Bunun yanında koruyuculuk, annelik gibi kadınlara has bazı özelliklerin etkin olmakla birlikte doğrudan cinsiyet temelli ve cinsel içerikli bir adlandırmanın yapılmadığı söylenebilir. Burada esas belirleyici unsur, kadınların ev işlerinde daha fazla sorumluluk yüklenmesidir.

Anadolu Türk kadınının ve erkeğinin davranışı psikososyal açıdan yorumlanacak olursa ikisi aynı yere çıkmaktadır. Kadının aktif olduğu ve erkeğin tek hâkimi olarak gördüğü alan evdir. Bu yüzden erkek, kadını evin direği, yuvayı yapan/kuran olarak görmektedir. Erkek kendisinin her durum ve şart altında yanında olan eşinin dikkat çekmesini önlemek için onu kötüleyerek, dışarıdan gelecek bütün dikkatleri kendi üzerine almaya çalışmaktadır. Kadınsa, övünmeye layık olanın erkek olduğunu kabul ettiğinden ortaya tabii bir denge çıkmaktadır.

⁹⁰ Sadettin Özçelik, "Bamsı Beyrek Kam Pürenin Oğlu muydu?", *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi*, Mart 2015, C. CVIII, Sayı 759, s. 70-72.

⁹¹ Muharrem Ergin, a.g.e., s. 123.

⁹² Muharrem Ergin, a.g.e., s. 197.

Kadınlara eşleri tarafından verilen ve anlamca olumsuz olan adların verilmesinin altında eşleri koruma olgusu yanında belli bir yaştan sonra bu tür adları verenlerin bilinç altında eşlerini psikolojik baskı altında tutma ve hâkimiyetlerini devam ettirme düşüncesinin yatması da kuvvetle muhtemeldir.

Sonuç

Anadolu'nun birçok yerrinde ve Dede Korkut hikâyelerinde kadın tipleriyle ilgili tasnifler/adlandırmalar Türk halk kültüründe böyle bir sınıflama geleneğinin olabileceğini göstermektedir.

Kadınlara ilgili adlandırmaların bazıları kişisel olmakla birlikte, birçoğu ortak kullanıma sahiptir. Erkeklerin tamamının yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda eşlerinin adı yerine kötü anlamlı adlandırmalar yaptıkları söylenemez. Bu tür adlandırmaların temel amacı, eşleri fiziksel veya ruhsal yönden, görünen ya da görünmeyen birilerinden korumaktır. Bu yüzden bu tür adlara koruyucu adlar ve bu adlandırma biçimine de koruyucu adlandırmalar denebilir.

Bu tür eylemlerin birçoğu anadan, babadan, aile büyüklerinden veya çevreden görülerek öğrenilir ve yapılır. Bunları yapan kişilere niçin bu tür bir davranış yaptıklarını sorduğunuzda, birçoğu ailelerinden veya çevrelerinden böyle gördüğünü söyleyecektir. Halk kültürüne ait ürünlerin birçoğu bu şekilde taklit esasına dayalı bir öğrenmeyle gerçekleşir, neden ve niçini sonradan öğrenilir.

Bu tür adlandırmaların amaçlarının aynı olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunları, söyleniş bağlamları içinde düşündüğümüzde yerine göre yukarıda belirtilen üç amaç için de kullanıldıkları, ancak baskın unsurun kadınları koruma güdüsü olduğu söylenebilir. Bir başka açıdan bakıldığında ise bu tür adlandırmalar, kadınların ötelendiğinin ve erkek hakimiyetinin bariz göstergeleridir.

Türklerin İslamı kabul etmesinden sonra, dini kurallar olarak alınan Arap kültürüne ait bazı unsurlar kadına bakışımızı değiştirmiştir. Özellikle yerleşik hayatın hakim olmaya başladığı köy ve şehirlerde, geleneksel Türk kültüründe toplumsal hayatın bir parçası olan kadın tamamen evinin içine itilmiştir. Böyle bir tutumun gelişmesinde, Türklerin eşlerini başkalarının bulunduğu ortamlardan geriye çekme geleneğinin de etkisi büyüktür. Bütün bunlar, bir yerde, erkek egemen toplumun kadını denetim altında tutma ve iktidarını koruma amacıyla kullandığı ifadeler olarak da düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- ABDURRAHMAN, Varis, “Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”, *Millî Folklor*, 2004, Cilt: 8, Sayı: 61, s. 124-133.
- ACIPAYAMLI, Orhan, “Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, IV: Cilt, Gelenek, Görenek ve İnançlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 1-14.
- AKBALIK, Esra, “Dede Korkut Kitabı’nda Bir Cinsiyet Rejimi Olarak ‘Erkeklik’”, *Türkbilig*, 2014, 27, s. 105-119.
- ARAZ, Nezihe - Umay GÜNAY - Nail TAN - Kamil TOYGAR - Enis ÖKSÜZ- Bilge SEYİDOĞLU, *21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Âdetlerimiz (Türk Töresi)*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, Ankara 1994.
- BOZKAPLAN, Şerif Ali, “Anadolu Ağızlarında Güzel Adlandırma Örnekleri”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 2009, Volume 4/3 Spring, p. 376-396.
- ÇAĞATAY, Saadet, “Türkçede Kadın İçin Kullanılan Sözcükler”, *TDAY-Belâten 1962*, Türk Dil Kurumu Yayınları Ankara 1963, s. 13-49.
- ÇAĞATAY, Saadet, “Türklerde Batıl İnançlar Arasında Tabu”, *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri*, Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1974, 365-372.
- DİLEK, İbrahim, “Altay Türklerinde Çocuğun Doğması ve Doğum Günü Kutlamalarına Dair Bazı İnanışlar”, *Türkbilig*, 1996, 1, Bahar, s. 51-54.
- ERGİN, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997, 4.bs.
- GÜLSÜN, Arife, “Divanü Lugati’t Türk’te Kadın ve Onun Dünyası”, *Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri (28-30 Mayıs 2008)*, Ankara, 2009, s. 313-346.
- <http://mushaf.diyaret.gov.tr/#> (26.11.2015)
- İNAN, Abdulkadir, “Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın”, *Makaleler ve İncelemeler*, C.1., Ankara 1998, s. 274-280, 3.bs.
- İNAN, Mehmet Akif, “Aile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul 1989, s. 196-201.
- KALAFAT, Yaşar, *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1995.
- KAPLAN, Mehmet, “Dede Korkut Kitabında Kadın”, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*, İstanbul 1976, Dergah Yayınları, s. 41-54.
- KARAHAN, Akartürk, “Tarihî Türk Dilinin Söz Varlığına Katkılar: Kadınla İlgili Kelimeler Üzerine” *Bilkent Üniversitesi I. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, Ankara 2006, s.1-12.
- KİBAR, Osman, *Türk Kültüründe Ad Verme Kişi Adları Üzerine Bir Tasnif Denemesi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

- KOÇ, Aylin, “Argoda Kadın”, *Türk Kültüründe Argo*, (Ed. Emine Gürsoy Naskali - Gülден Sağol), Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul 2002, s. 103-114.
- NİRUN, Nihat - ÖZÖNDER, M. Cahit, “Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Adetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler”, *Milli Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1990, s. 251-264.
- ÖNCÜL, Kürşad, “Dede Korkut Mukaddimesi’ndeki Bazı Sözcükler Üzerine”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2011, Volume 6/4 Fall, p. 249-254 , TURKEY
- ÖNDER, Mehmet, *Mevlâna Mesnevi’den Hikâyeler*, İstanbul 1971, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÖRNEK, Sedat Veyis, *Türk Halkbilimi*, Ankara 2000, Kültür Bakanlığı.
- ÖZÇELİK, Sadettin, “Bamsı Beyrek Kam Pürenin Oğlu muydu?”, *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi*, Mart 2015, C. CVIII, Sayı 759, s. 70-72.
- PİLANCI, Pilancı, “Anadolu Ağzlarında Kadın İçin Kullanılan Sözcükler Üzerine Bir İnceleme”, *Kadın/Woman 2000 Kadın Araştırmaları Dergisi, Journal for Woman Studies*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 2002, C.III, S. 2, s. 71-82.
- RÁSONYI, László, “Türklükte Kadın Adları”, *TDAY-Belleten- 1963*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 63-87.
- SAKAOĞLU, Saim, *Türk Ad Bilimi I Giriş*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2001.
- SAKAOĞLU, Saim, “Anadolu’da Eşlerin Birbirlerine Seslenme Sözcükleri” *7. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, Elazığ 2014 (Yayımlanmamış bildiri).
- SERTKAYA, Osman Fikri, *Dede Korkut Kitabı Dresden Nüshasının Giriş Bölümü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2006.
- TÜRK DİL KURUMU, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- TEZCAN, Mahmut, *Türk Kişiliği ve Kültür Kişilik İlişkileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.
- UCA, Alaattin, “Türk Toplumunda Ad Verme Geleneği”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 23, Erzurum 2004, s.145-150.
- YALMAN (Yalkın), Ali Rıza, *Cenüpta Türkmen Oymakları*, C.II, (Haz. Sabahat Emir), Kültür Bakanlığı Yayınları , Ankara 1977.
- YUSUF HAS HACİP, (Uyarlayan: Fikri Silahdaroğlu), *Günümüz Türkçesi ile Kutadgu Bilig Uyarlaması*, Ankara 1996, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ZÜLFİKAR, Hamza, “Kadın, Hanım ve Benzeri Adlar Üzerine”, *Türk Dili*, C. LV, S.434, 1988, s.96-101

KAYNAK KİŞİLER

1. ADAM, Abdulillah, 1945 Mardin/Yeşilli doğumlu, ortaokul mezunu, esnaf, Yeşilli’de yaşıyor (14.05.2015).
2. ANIT, Adnan, 1969 Bahçe doğumlu, ortaokul mezunu, kaynakçılık yapıyor, Bahçe’de yaşıyor (26.03.2015).
3. AYÇIN, Ahmet, 1965 Urfa doğumlu, ortaokul mezunu, şoför, Urfa’da yaşıyor (26.03.2015).
- BAHÇECİ, Ömer, 1970 Kilis doğumlu, üniversite mezunu, imam hatip, çocukluğundan beri Osmaniye’de yaşıyor (11.05.2015).
4. BOZTEPE, Nihat, 1974 Siverek doğumlu, ortaokul mezunu, berber, Siverek de yaşıyor (26.03.2015).
5. COŞGUN, Hamdi, 1963 Osmaniye doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçilik yapıyor, Osmaniye’de yaşıyor (26.03.2015)..
6. ÇAKIR, Yusuf, 1967 Kayseri doğumlu, lise mezunu, esnaf, Kayseri’de yaşıyor (16.04.2015).
7. ÇİFTÇİ, Dursun, 1965 Kahramanmaraş doğumlu, ilkokul mezunu, esnaf, Kahramanmaraş’ta yaşıyor (16.04.2015).
8. ÇİFTÇİ, Fahrettin, 1962 Adıyırın doğumlu, lise mezunu, memur, Kayseri’de yaşıyor (16.04.2015).
9. ÇİFTÇİ, Rukiye, 1991 Kahramanmaraş doğumlu, üniversite öğrencisi, Osmaniye’de okuyor, Kahramanmaraş’ta yaşıyor, kadınlarla ilgili adlandırmaları çevresinden duymuş (16.04.2015).
10. ÇİMEN, Kasım, 1957 Tarsus doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Tarsus’ta yaşıyor (26.03.2015).
11. DİREK, Saim, 1955 Adıyırın doğumlu, Osmaniye Kumarlı köyünden, lise mezunu, emekli, Osmaniye’de yaşıyor (11.05.2015).
12. DOĞRAMACI, Cevdet, 1936 Ceyhan doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Ceyhan’da yaşıyor (26.03.2015).
13. GÜL, Salih, 1960 Birecik doğumlu, ilkokul mezunu, esnaf, Birecik’te yaşıyor.
14. GÜLMEZ, Mehmet, 1932 Araban doğumlu, ilkokul terk, emekli, Gaziantep’te yaşıyor (26.03.2015).
15. İLHAN, Yusuf, 1965 Ürgüp doğumlu, lise mezunu, emekli, Ürgüp’te yaşıyor (26.03.2015).
16. KANSU, Mehmet Hanifi, 1969 Ergani doğumlu, lise mezunu, oto galerici, Tekirdağ’da yaşıyor (26.03.2015).
17. KARAKAŞ, Dursun, 1969 Niksar doğumlu, lise mezunu, çiftçi, Niksar’da yaşıyor (06.05.2015).
18. KARASAKAL, Mehmet, 1956 Adıyırın doğumlu, lise mezunu, çiftçi, Adıyırın’da yaşıyor (26.03.2015).
19. KES, Ercan, 1965 Osmaniye doğumlu, ilkokul mezunu, memur, Osmaniye’de yaşıyor (08.05.2015).

20. KILINÇ, Necmi, 1957 Adana doğumlu, Ortaokul mezunu, çiftçi, Adana'da yaşıyor.
21. KORKUT, Kadriye, 1973, Kâhta doğumlu, ilkokul mezunu, ev hanımı, Kâhta'da yaşıyor (06.05.2015).
22. KURT, Ahmet, 1961 Andırın nüfusuna kayıtlı olmakla birlikte Osmaniye'de doğmuş ve büyümüş, ilkokul mezunu, emekli, Osmaniye'de yaşıyor(18.03.2015).
23. KURT, Hatice, 1959 Andırın nüfusuna kayıtlı olmakla birlikte Osmaniye'de doğmuş ve büyümüş, ilkokul mezunu, ev hanımı, Osmaniye'de yaşıyor (18.03.2015).
24. MERCAN, Mustafa, 1920 Bilecik doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Eskişehir'de yaşıyor (26.03.2015).
25. MERCAN, Sami, 1969 Pazaryeri doğumlu, ortaokul mezunu, memur, Eskişehir'de yaşıyor (26.03.2015).
26. MİLLÎ, Mehmet 1959 Ceyhan doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Ceyhan'da yaşıyor (26.03.2015).
27. OYAR, Hüseyin, 1941 Şırnak/Uludere doğumlu, ilkokul, işsiz, şu an Mersin'de yaşıyor (14.05.2015).
28. ÖZCANLI, Mahmut, 1965 Birecik doğumlu, ilkokul mezunu, esnaf, Birecik'te yaşıyor (26.03.2015).
29. ÖZKAHRAMAN, Şaban, 1962 Harran doğumlu, ilkokul mezunu, taksici, Harran'da yaşıyor (26.03.2015).
30. ŞAHİN, Ömer, 1972 Suşehri doğumlu, üniversite mezunu, öğretmen, Tokat'ta çalışıyor (26.03.2015).
31. ŞAHİN, Vedat, 1965 Adilceviz doğumlu, Yüksek Lisans, Emekli sivil savunma uzmanı, Bitlis'te yaşıyor (26.03.2015).
32. TUĞAY, Yılmaz, 1966 Erciş doğumlu, ilkokul mezunu, Erciş'te yaşıyor, celepçilik yapıyor (26.03.2015).
33. ÜZÜM, Bekir, 1955 Bahçe doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Osmaniye'de yaşıyor (11.05.2015).
34. YARCI, Kadir, 1973 Şanlıurfa doğumlu, ilkokul mezunu, esnaf, Şanlıurfa'da yaşıyor(26.03.2015).
35. YILDIRIM, Bayram, 1970 Adıyaman doğumlu, ilkokul mezunu, kartonpiyerci, Adıyaman'da yaşıyor (26.03.2015).
36. YILDIRIM, Fatma, Birecik doğumlu, üniversite öğrencisi, çevresinden duymuş, Birecik'te yaşıyor.
37. YILDIRIM, Salih, 1946 Adıyaman doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi, Adıyaman'da yaşıyor (26.03.2015).
38. YILDIZ, Ercan, 1976 Düziçi doğumlu, üniversite mezunu, memur, Osmaniye'de yaşıyor (15.04.2015).
39. YILMAZ, Vakkas, 1960 Araban doğumlu, ortaokul mezunu, işçi, Gaziantep'te yaşıyor (26.03.2015).
40. ZAMBAK, Gülsüm, Kadirli doğumlu, üniversite öğrencisi, Kadirli'de yaşıyor, çevresinden duymuş (15.04.2015).

